

Andrzej Tadeusz Bonawentura Kościuszko
herbu Roch III

(ur. 4 lutego 1746 w Mereczowszczyźnie, zm. 15 października 1817 w Solurze) – generał polski i amerykański, inżynier fortyfikator, brał udział w wojnie o niepodległość USA, wznicił antyrosyjskie powstanie w Rzeczypospolitej, Najwyższy Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej w insurekcji 1794.

Pochodzenie i młodość

Tadeusz Kościuszko urodził się 4 lutego 1746 roku w Mereczowszczyźnie na Polesiu jako czwarte dziecko miecznika brzeskiego Ludwika Tadeusza, pułkownika regimentu buławy polnej litewskiej i Tekli z Ratomskich. Ród Kościuszków wywodził się od dworzanina króla Zygmunta I, Konstantego, zwanego zdrobniale Kostiuszko. Tenże za nieznaną bliżej zasługę otrzymał w 1509 r. na własność majątek Siechnowicze, który stał się gniazdem rodzowym Kościuszków.[1]

W 1755 r. Tadeusz razem z starszym bratem Józefem rozpoczęli naukę w Kolegium Pijarów w Lubieszowie. W 1760 r. wrócili obaj do domu, ze względu na kłopoty rodzinne. Ponieważ dziedzicem niewielkiego rodzinnego majątku miał być Józef, Tadeusz wybrał karierę wojskowego.

W 1765 roku z inicjatywy Stanisława Augusta Poniatowskiego powstała Szkoła Rycerska. Miała ona przygotować kadre oficerów, ludzi światłych, postępowych i dobrych obywateli. Dzięki wsparciu Czartoryskich Kościuszko wstąpił 18 grudnia 1765 do Korpusu Kadetów Szkoły Rycerskiej, gdzie wyróżniał się spośród innych. Studiował tam historię Polski i historię powszechną, filozofię, łacinę, język polski, francuski i niemiecki oraz prawo, ekonomię, arytmetykę, geometrię i miernictwo. W 1766 wyróżnił się na egzaminie tygodniowym z geometrii. Pobierał specjalny kurs inżynierski dla wyróżniających się słuchaczy. Pozostał w Szkole Rycerskiej jako instruktor podbrygadier w stopniu chorążego. Szkołę ukończył w stopniu kapitana.

Kościuszko we Francji

Kościuszko razem z Józefem Orłowskim, kolegą ze szkoły rycerskiej, wyjechał dzięki wsparciu Adama Kazimierza Czartoryskiego jako królewski stypendysta do Paryża (Francja). W Paryżu studiowali w Akademii Malarstwa i Rzeźby. Po jakimś czasie Kościuszko zdał sobie sprawę z tego, że kariera malarza niezupełnie mu odpowiada. Chciał wzbogacić swoją wiedzę inżynierską. Nie mógł jednak myśleć o wstąpieniu do jednej z paryskich szkół wojskowych, gdyż był cudzoziemcem i nie miał dość pieniędzy. Uczył się więc sam i chodził na prywatne wykłady profesorów ze szkół wojskowych. Pięcioletni pobyt Kościuszki we Francji, która była w przededniu rewolucji, wywarł poważny wpływ na jego przekonania polityczne i społeczne.

Powrót do Polski

Latem 1775 (dwa lata po I rozbiórce Polski dokonanej przez Rosję, Austrię i Prusy) wrócił do kraju. Nie znalazł zatrudnienia w Wojsku Polskim, ówczesnie zredukowanym do 10 000 żołnierzy. W rodzinnym majątku gospodarzył brat, a plany małżeńskie spaliły na panewce, gdyż nie miał majątku. Bezszykownie zalecał się do córki (którą wcześniej nauczał) hetmana polnego litewskiego Józefa Sosnowskiego Ludwika[2]

Drezno i Paryż

Jesienią 1775 r. wyjechał do Drezna. Nosił się z zamiarem wstąpienia do służby na dworze saskim lub armii elektora.

Ubieganie się o wstąpienie do służby w Dreźnie nie przyniosły powodzenia, dlatego podjął dalszą podróż do Paryża. Tam dowiedział się o wojnie w Ameryce, gdzie kolonie podjęły walkę z Wielką Brytanią o swoją odrębność oraz niepodległość. W Paryżu było głośno o pierwszych sukcesach Amerykanów wspieranych przez Francuzów.

Kościuszko w Ameryce

Kościuszko w Paryżu zatrzymał się na krótko, gdzie przypuszczalnie zgłosił się do znanego pisarza francuskiego, Pierre Augustina de Beaumarchais. Prawdopodobnie już w czerwcu wyruszył w daleką podróż do Ameryki. Przybył tam w sierpniu 1776 r., niecały miesiąc po ogłoszeniu Deklaracji Niepodległości.

Prawdopodobnie dzięki wstawiennictwu generała Lee, do którego miał list od księcia Czartoryskiego, Kościuszko został nominowany na inżyniera armii amerykańskiej. Wkrótce po przybyciu do Filadelfii, 24 września 1776 otrzymał zadanie opracowania fragmentu ufortyfikowania miasta (rejon rzeki Delaware). Następnie pracował przez całą zimę 1776 roku przy fortyfikowaniu Filadelfii.

Rozgłos przyniósł mu wkład jego fortyfikacji do amerykańskiego zwycięstwa w bitwie pod Saratogą. Wyrazem uznania dla jego inżynierskich umiejętności było powierzenie mu budowy silnej twierdzy West Point nad rzeką Hudson. Decyzję taką poparł naczelny wódz armii amerykańskiej Jerzy Waszyngton.

W uznaniu zasług, uchwałą Kongresu Tadeusz Kościuszko awansowany został 13 października 1783 r. na generała brygady armii amerykańskiej. Otrzymał też specjalne podziękowanie, nadanie gruntu (około 250 ha) oraz znaczną sumę pieniędzy, która miała być wypłacona w terminie późniejszym, w rocznych ratach. Kiedy Kongres wypłacił mu zaległe pobory w 1798, mimo trudnej sytuacji finansowej natychmiast przeznaczył te pieniądze na wykupienie na wolność i kształcenie Murzynów. Całą resztę swojego amerykańskiego majątku Kościuszko powierzył Jeffersonowi, który był wykonawcą jego testamentu o wyraźnie abolicjonistycznym wyrazie.

Jeszcze większym wyróżnieniem ze strony współtowarzyszy walki było przyjęcie Kościuszki, jako jednego z trzech cudzoziemców, do Towarzystwa Cyncynatów, założonego przez najbardziej zasłużonych oficerów.

Powrót do Polski

W lipcu 1784 r. pożegnawszy się z przyjaciółmi, wrócił do Polski (12 sierpnia 1784). Sytuacja w kraju była bardzo zła. Po raz kolejny powrócił więc Kościuszko do rodzinnych Siechnowicz, gdzie spędzić miał teraz bez mała pięć lat. Na szczęście, jego część majątku, administrowana przez ten czas przez szwagra Estko, nie była zadłużona, a nawet przynosiła niewielki dochód. Mimo skromnych dochodów, z trudem wystarczających na niezbędne wydatki, Kościuszko ograniczył pańszczyznę chłopom siechnowickim. Odtąd mieli odpracowywać tylko dwa dni w tygodniu. Kobiety zwolnione zostały od pracy zupełnie.

Taka decyzja, zgodna z poglądami generała, nie mogła znaleźć uznania u okolicznej szlachty.

Kościuszko bardzo interesował się wydarzeniami w kraju. Coraz większą rolę w życiu politycznym Polski odgrywała grupa działaczy, widzących konieczność przeprowadzenia reform. Radykalna stała się też postawa części, nastrojonej patriotycznie, szlachty. Znakomici pisarze polityczni, tacy jak Stanisław Staszic i Hugo Kołłątaj występowali za wzmocnieniem władzy centralnej, za przyznaniem większych praw mieszczaństwu i chłopom. Obradujący w latach 1788-1792 Sejm zwany Wielkim lub Czteroletnim podjął dzieło naprawy Rzeczypospolitej. Jedną z pierwszych jego uchwał podnosiła liczbę wojska do 100 tysięcy. Powstała dla Kościuszki szansa kariery wojskowej w armii Rzeczypospolitej. 12 października 1789 otrzymał podpisaną przez króla nominację na generała majora wojsk koronnych. Uzyskanie upragnionego patentu miało też przynieść kres trapiącym go od kilku lat kłopotom finansowym, otrzymywał teraz wysoką pensję dwunastu tysięcy złotych rocznie.

Dążenia Polaków do wzmocnienia ojczyzny wywołały niepokój Rosji oraz Prus, a także części rodzimej magnaterii związanej z obcymi mocarstwami. Już w kwietniu 1792 spiskowcy magnaccy, Szczęsny Potocki, Seweryn Rzewuski i Franciszek Ksawery Branicki przygotowali akt konfederacji, znoszącej postanowienia Konstytucji 3 maja. Gwarantem przywrócenia dawnych praw miała być caryca Katarzyna II. Akt konfederacji ogłoszony został 14 maja, w pogranicznej miejscowości Targowica, a w kilka dni później armia rosyjska, na prośbę targowiczian, przekroczyła granice Rzeczypospolitej. Od kilku już miesięcy trwały w Polsce przygotowania do spodziewanej interwencji. Kościuszko brał w nich aktywny udział, dokonując inspekcji i manewrów podległych sobie wojsk, obejmując przy tym

Publiczna Szkoła Podstawowa w Rzeczy Długiej

Patron szkoły

---

dowództwo dywizji pod nieobecność księcia Józefa Poniatowskiego. Na początku maja 1792 r. dokonana została reorganizacja wojsk polskich. Wodzem armii koronnej, liczącej około 17 tysięcy żołnierzy, król mianował księcia Józefa Poniatowskiego. Dowódcą jednej z trzech dywizji, tworzących armię koronną, został Tadeusz Kościuszko.

18 maja wojska rosyjskie (w sile około 100 tysięcy żołnierzy) wkroczyły na terytorium Rzeczypospolitej, rozpoczęła się wojna polsko-rosyjska 1792. Armia litewska, wskutek zdrady dowódcy ks. Ludwika Wirtemberskiego, nie stawiała najeźdźcom prawie żadnego oporu. Również armia koronna nie dysponowała wystarczającymi siłami dla powstrzymania korpusu wkraczającego na Ukrainę. Udało się jej tylko wycofać bez większych strat na linię Bugu. W trakcie odwrotu, doszło 18 czerwca do zwycięskiej bitwy pod Zieleńcami. Wprawdzie nie miała ona większego znaczenia dla przebiegu dalszych działań, wykazała jednak możliwość skutecznej walki z wrogiem. Dla uczczenia tego zwycięstwa ustanowiony został przez króla Order Virtuti Militari. Na pierwszej liście odznaczonych widnieje, między innymi, nazwisko generała majora Tadeusza Kościuszki.

Kościuszko odznaczył się w bitwach pod Włodzimierzem (7 lipca), pod Dubienką (18 lipca 1792) i Zieleńcami, za co otrzymał order Virtuti Militari. Po walkach na linii Bugu, w których odparto około trzykrotnie silniejsze wojska rosyjskie, ukształtowała się opinia o wysokich umiejętnościach dowódczych Kościuszki, czego wyrazem była nominacja na generała lejtnanta podpisana 1 sierpnia 1792 r. Zanim nominacja ta dotarła do obozu pod Sieciechowem, gdzie rozlokowała się armia koronna, jak grom spadła na wszystkich wiadomość o przystąpieniu króla do konfederacji targowickiej i polecenie wstrzymania wszelkich działań przeciwko wojskom rosyjskim.

Większość działaczy politycznych szykowało się do opuszczenia kraju, wyjeżdżając głównie do Saksonii, tam bowiem w Lipsku i Dreźnie powstawał ośrodek emigracyjny przeciwników konfederacji targowickiej. Kościuszko coraz częściej także myślał o wyjeździe.

26 sierpnia Narodowe Zgromadzenie Prawodawcze rewolucyjnej Francji nadało mu zaszczytny tytuł Obywatela Francji. Było to wyrazem uznania dla jego działalności i walki o ideały wolności.

W liście adresowanym do księżnej Czartoryskiej, w październiku 1792 r. informował, że wkrótce wyjeżdża do Lipska. Przebywali już tam Ignacy Potocki i Hugo Kołłątaj, kierujący sprzysiężeniem przeciwników targowicy i przygotowujący powstanie przeciwko zaborcom. Wiosną 1793 r. powstał drugi ośrodek spiskowy, skupiający działalność wcześniejszych niewielkich organizacji, tym razem już w kraju. Na jego czele stanęli Ignacy Działyński, Karol Prozor i inni. Utrzymywał on ścisłe kontakty z ośrodkiem emigracyjnym.

W Lipsku Kościuszko mieszkał tylko przez dwa tygodnie, udając się następnie do Paryża. Starał się tam o uzyskanie pomocy Francji dla planowanego powstania, ale konkretnych zobowiązań nie uzyskał. Rozwój wydarzeń w kraju zdawał się sprzyjać mgliście jeszcze zarysowanej koncepcji wywołania insurekcji. 13 stycznia 1793 r. Prusy podpisały z Rosją porozumienie w sprawie drugiego rozbioru Polski. Zwołany 17 czerwca sejm grodzieński, z pewnymi oporami, ratyfikował układy rozbiorowe z dwoma państwami zaborczymi. Polska stała się krajem o powierzchni niewiele przekraczającej 200 tysięcy kilometrów kwadratowych, z liczbą ludności około 4 milionów. Gospodarka i społeczeństwo były zrujnowane ekonomicznie i moralnie. Takiego zakończenia nie przewidywali nawet najzagorzalsi zwolennicy konfederacji targowickiej. Większość obywateli zrozumiała prawdziwe zamiary zaborców, a to stwarzało sprzyjający klimat do podjęcia walki zbrojnej o niepodległość.

Po powrocie z Paryża do Drezna w czerwcu 1793 r. Kościuszko opracował koncepcję organizacji powstania narodowego. W formie instrukcji trafiła ona do kraju, gdyż tu miały być przeprowadzone odpowiednie przygotowania. Krajowy ośrodek sprzysiężenia miał nieco odmienny plan działania. Przedstawiony on został Kościuszcze we wrześniu 1793 r. w Podgórzu koło Krakowa. Generał stwierdził, iż przygotowania są słabo zaawansowane, a warunki wybuchu powstania jeszcze niezbyt sprzyjające i odroczył jego rozpoczęcie na czas bliżej nie określony.

Tymczasem sytuacja w kraju rozwijała się w niepomyślnym kierunku. Zapadła, wymuszona na Radzie Nieustającej, decyzja o znacznej redukcji wojska polskiego. W pierwszych dniach marca rosyjskie władze okupacyjne wpadły na

trop warszawskiej organizacji spiskowej. Kolejni emisariusze z kraju przynosili do Lipska naglące wezwania. W tej sytuacji Kościuszko zdecydował się na rozpoczęcie insurekcji mimo niewykonania jego instrukcji. Prawdopodobnie 15 marca wyruszył z Drezna do Krakowa.

Insurekcja kościuszkowska

24 marca 1794 na rynku krakowskim złożył narodowi uroczystą przysięgę i objął formalnie przywództwo insurekcji jako Najwyższy Naczelnik Siły Zbrojnej Narodowej.

Insurekcja rozpoczęła się 12 marca 1794, gdy generał Antoni Madaliński odmówił poddania się redukcji I Wielkopolskiej Brygady Kawalerii Narodowej i na jej czele wyruszył z Ostrołęki w kierunku Krakowa. Zakończyła się 16 listopada 1794, gdy ostatnie oddziały powstańcze skapitulowały przed Rosjanami w Radoszycach. Jednak walki wciąż trwały do połowy grudnia w Wielkopolsce i na Kujawach.

Jednak za oficjalną datę rozpoczęcia insurekcji uznaje się 24 marca. Około godziny 10 na rynku krakowskim pojawił się Tadeusz Kościuszko, po czym odczytano akt powstania, a Kościuszko złożył przysięgę.

Ja, Tadeusz Kościuszko, przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie jej dla obrony całości granic, odzyskania samowładności Narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego.

Akt powstania nadawał Kościuszce tytuł Najwyższego Naczelnika Siły Zbrojnej Narodowej i składał w jego ręce całkowitą władzę. Poważnym problemem stało się rozbudowanie szczupłych dotychczas wojsk powstańczych. Kościuszko wydał uniwersał, zgodnie z którym z każdego 5 domów miał się stawić rekrut pieszy wyposażony w karabin, pikę lub siekiere.

W przeciągu najbliższych dwóch tygodni miano też uzbroić ludność w wieku od 18 do 28 lat. Pobór do wojska przebiegał jednak z oporami i na terenie województwa krakowskiego nie udało się osiągnąć spodziewanej liczby 10 tysięcy żołnierzy. Były również ogromne trudności z uzbrojeniem, dlatego też rozpoczęto formowanie oddziałów kosynierów, uzbrojonych w piki i osadzone na sztorc kosy.

24 marca 1794 nastąpił wymarsz korpusu Kościuszki w kierunku Kielc.

4 kwietnia 1794 pod Raławicami wojska powstańcze pod wodzą samego Kościuszki stoczyły zwycięską bitwę z wojskami rosyjskimi dowodzonymi przez generała majora Aleksandra Tormasowa. Z militarne punktu widzenia zwycięstwo pod Raławicami było jedynie epizodem wojny polsko-rosyjskiej i nie zostało w pełni wykorzystane. Kościuszko nie zdołał rozbić korpusu Fiodora Denisowa i oczyścić Małopolski z wojsk rosyjskich. O wiele ważniejsze było natomiast znaczenie moralne bitwy – Polacy nabrali wiary w możliwość zwycięstwa, a powstanie rozszerzyło się na inne rejony kraju.

5 kwietnia 1794 Kościuszko ogłosił w obozie pod Słomnikami Raport narodowi polskiemu o zwycięstwie pod Raławicami.

6 kwietnia 1794 Kościuszko założył obóz pod Bosutowem, województwo ruskie przystąpiło do powstania.

7 kwietnia 1794 miało miejsce wprowadzenie do Krakowa 12 rosyjskich armat zdobytych pod Raławicami.

8 kwietnia 1794 Kościuszko mianuje Bartosza Głowackiego chorążym regimentu grenadierów krakowskich.

16 kwietnia 1794 w Szawlach na Żmudzi ogłoszono akt powstania Wielkiego Księstwa Litewskiego.

17 kwietnia 1794 wybuchła insurekcja warszawska. Pospólstwo warszawskie pod wodzą Jana Kilińskiego wypędziło garnizon rosyjski ze stolicy. Dokonano szturmów ambasady rosyjskiej, gdzie przejęto materiały potwierdzające pobieranie rosyjskiej pensji przez czołowe postacie polityki. Ignacy Wyssogota Zakrzewski został prezydentem stolicy.

18 kwietnia 1794 Kościuszko wydał w obozie pod Bosutowem Odezwę za włościanami o ulgę w pańszczyźnie i ludzkie z tymiż obchodzenie się.

19 kwietnia 1794 w Warszawie utworzona została Rada Zastępcza Tymczasowa.

24 kwietnia 1794 w Warszawie powstał klub jakobinów polskich.

23 kwietnia 1794 wybuchła insurekcja w Wilnie, którą dowodził Jakub Jasiński. Ogłoszono Akt Powstania Narodu Litewskiego. Powstanie odniosło sukces. W czasie wydarzeń wileńskich zginęło 3 Polaków i 20 Rosjan. Pojmano wielu

Publiczna Szkoła Podstawowa w Rzeczycy Długiej

Patron szkoły

---

rosyjskich jeńców, których zgromadzono w kościele św. Kazimierza w Wilnie.

24 kwietnia 1794 w Wilnie powstała Rada Najwyższa Rządowa Litewska.

25 kwietnia 1794 w Wilnie został osądzony i powieszony publicznie hetman wielki litewski Szymon Kossakowski. Kościuszko założył obóz w Igołomii.

30 kwietnia 1794 szlachta sandomierska ogłosiła w Nowym Korczynie przystąpienie do powstania.

3 maja 1794 Rada Najwyższa Rządowa Litewska mianowała gen. Jakuba Jasińskiego naczelnym komendantem wojska litewskiego. Katarzyna II mianowała Nikołaja Repnina wodzem naczelnym wojsk rosyjskich wysłanych dla stłumienia powstania.

5 maja 1794 Kościuszko założył warowny obóz pod Połańcem. Tu Naczelnik oczekiwał dywizji wielkopolskiej i dywizji wołyńskiej, którymi z woli żołnierzy dowodził ppłk Jan Grochowski (razem ok. 6600 żołnierzy). Po połączeniu z dywizjami Grochowskiego, Kościuszko planował rozbicie korpusu wojsk rosyjskich gen. Fiodora Denisowa. Denisow z kolei, starał się nie dopuścić do połączenia wojsk polskich. 13 maja Rosjanie zaatakowali wojsko Kościuszki pod Połańcem ale zostali odparci. Oba wojska nadal się obserwowały. 7 maja 1794 Kościuszko wydał w Połańcu uniwersał regulujący powinności gruntowe włościan i zapewniający dla nich skuteczną opiekę rządową, bezpieczeństwo własności i sprawiedliwość w komisjach porządkowych. Akt ten, zwany uniwersałem połańskim, stanowił uwięźnienie wielu rozporządzeń i proklamacji wydanych przez Kościuszkę w sprawie chłopskiej od chwili rozpoczęcia powstania.

8 maja 1794 doszło do rozruchów w powstaniu.

9 maja 1794 powieszeni zostali publicznie w Warszawie przywódcy Targowicy skazani na karę śmierci przez sąd kryminalny: biskup inflancki Józef Kossakowski, hetman wielki koronny Piotr Ożarówski, marszałek Rady Nieustającej Józef Ankwicz, hetman polny litewski Józef Zabiełło.

10 maja 1794 powstała Rada Najwyższa Narodowa – rząd powstańczy.

16 maja 1794 król Prus Fryderyk Wilhelm II ogłosił przystąpienie do walki z powstaniem.

W nocy dywizje Jana Grochowskiego przekroczyły Wisłę pod Annopolem i ruszyły do Połańca. Denisow zdając sobie sprawę, że nie zapobiegnie połączeniu się wojsk polskich, wycofał się do Szczekocin, gdzie zbierały się wojska pruskie pod dowództwem Fryderyka Wilhelma II.

19 maja 1794 Kościuszko wyruszył z Połańca w pościg za Denisowem.

6 czerwca pod Szczekocinami doszło do kolejnej bitwy wojsk polskich z połączonymi siłami rosyjsko-pruskimi Fiodora Denisowa i Fryderyka Wilhelma II. Po zaciętych walkach Polacy zmuszeni zostali do odwrotu ku Warszawie, a Kościuszko został lekko ranny. Straty polskie były dotkliwe. Poległo 2000 żołnierzy. Zginęli w walce dwaj generałowie: Józef Wodzicki i Jan Grochowski. Śmiertelnie ranny został Bartosz Głowacki.

8 czerwca 1794 rosyjski korpus gen. Wilhelma Derfeldena zwyciężył Polaków pod wodzą gen. Józefa Zajączka w bitwie pod Chełmem. Zajązdek wycofał się do Lublina a stąd do Warszawy, ścigany przez korpus Derfeldena.

15 czerwca 1794 Prusacy zajęli Kraków, poddany przez dowodzącego obroną miasta, Ignacego Wieniawskiego.

27 czerwca mieszkańcy Kurlandii ogłosili w Lipawie przystąpienie do insurekcji. Cesarz Józef II wydał reskrypt nakazujący wkroczenie armii austriackiej do Rzeczypospolitej.

28 czerwca 1794 wieszanie zdrajców, na szubienicach w Warszawie zawisli pozostali przywódcy Targowicy i ludzie posądzeni o zdradę: biskup wileński Ignacy Massalski, kasztelan przemyski Antoni Czetwertyński, poseł do Turcji Karol Boscamp-Lasopolski, szambelan Stefan Grabowski, instygator koronny Mateusz Roguski, szpieg rosyjski Marceł Piętka, adwokat Michał Wulfers, instygator sądów kryminalnych Józef Majewski.

30 czerwca 1794 korpus austriacki wkroczył do województwa krakowskiego, sandomierskiego i lubelskiego.

7 lipca Austriacy zajęli Lublin.

Od 13 lipca do 6 września 1794 trwało oblężenie Warszawy przez Rosjan i Prusaków.

Od północy stolicę blokowały wojska pruskie. Obecny był przy nich król Fryderyk Wilhelm II. Armia pruska liczyła 30 tys. żołnierzy. Od południa Warszawę blokował rosyjski korpus gen. Iwana Fersena. Walki toczono na przedpolach stolicy.

27 lipca wojsko pruskie zajęło Wolę bronioną przez gen. Józefa Zajączka. 25 sierpnia po zaciętych walkach Prusacy zdobyli Szwedzkie Góry bronione przez księcia Józefa Poniatowskiego. Padł Wawrzyszew. 28 sierpnia załamało się silne natarcie pruskie na olszynę powązkowską bronioną przez Jana Henryka Dąbrowskiego wspartego przez Kościuszkę. Był to ostatni wielki szturm na pozycje polskie. Na więcej armii pruskiej nie było już stać. W toku walk na przedpolach Warszawy, wojsko pruskie stopniało do 18 tys. Straciło prawie połowę stanu wyjściowego (!). W nocy z 5

Publiczna Szkoła Podstawowa w Rzeczycy Długiej

Patron szkoły

---

na 6 września, wojska pruskie i rosyjskie odstąpiły od Warszawy. Prusacy odeszli do Wielkopolski a Rosjanie za Pilicę.

19-20 lipca 1794 korpus rosyjski oblegał Wilno. Miasta bronił gen. Jerzy Franciszek Grabowski. Miał do dyspozycji 350 żołnierzy regularnych i ok. 1000 mieszczan uzbrojonych w kosy i piki. Powiadomiony o tym generał rosyjski Bohdan Fiodorowicz Knorring, uderzył na miasto. Część mieszkańców w panice uciekła za Wilię. Rosjanie zajęli okopy ale nie potrafili zdobyć miejskich bram. Zażarte walki trwały o Ostrą Bramę. Wieści o nadciąganiu polskiej odsieczy skłoniły Rosjan do wycofania się. Wilno ocalało. Opisał to Adam Mickiewicz w "Panu Tadeuszu":

*"Która stojąc na świętej Ostrej Bramy szczycie
Widziała, jak Dejow moskiewski jenerał,
Wchodząc z pułkiem kozaków już bramę otwierał
I jak jeden mieszczanin, zwany Czarnobacki,
Zabił Dejowa i zniósł cały pułk kozacki".*

2 sierpnia 1794 Dywizja Karola Sierakowskiego odniosła zwycięstwo nad Rosjanami w bitwie pod Słonimem.

11 sierpnia 1794 by uniknąć procesu o zdradę samobójstwo popełnił prymas Michał Poniatowski.

12 sierpnia 1794 Wilno skapitulowało.

19-23 sierpnia 1794 Kościuszko powołał Sąd Kryminalny Wojskowy z gen. Józefem Zajączkiem jako prezesem.

21 sierpnia 1794 do insurekcji przystąpiła Wielkopolska.

6 września 1794 Rosjanie i Prusacy zrezygnowali z oblężenia Warszawy.

11 września 1794 Sąd Kryminalny Wojskowy skazał biskupa chełmskiego Wojciecha Skarszewskiego na karę śmierci.

13 września 1794 Kościuszko zamienił wyrok sądu na dożywotnie więzienie.

17 września 1794 klęska dywizji Karola Sierakowskiego w bitwie pod Krupczycami

z korpusem gen. Aleksandra Suworowa - Rosjanie mają wolną drogę na Brześć.

18 września 1794 Rada Najwyższa Narodowa postanowiła zamienić pospolite ruszenie włościan na pobór 1 rekruta z 10 domów i konia jezdnego z 50 domów.

19 września 1794 Suworow rozbił korpus Sierakowskiego w bitwie pod Terespołem.

19 września Tadeusz Kościuszko walczył w Siedlcach.

25 września 1794 gen. Jan Henryk Dąbrowski wkroczył do Gniezna.

30 września 1794 Dąbrowski pokonał Prusaków w bitwie pod Łabiszynom.

2 października 1794 Dąbrowski zdobył Bydgoszcz.

4 października 1794 rosyjski korpus Fersena przeprawia się na prawy brzeg Wisły.

9-10 października odbyła się koncentracja oddziałów powstańczych na Podzamczu, a 10 października w bitwie pod Maciejowicami ranny Kościuszko dostał się do niewoli, po czym został uwięziony w twierdzy pietropawłowskiej w Petersburgu.

12 października Rada Najwyższa Narodowa ogłosiła naczelnikiem powstania Tomasza Wawrzeckiego.

14 października 1794 Dąbrowski rozpoczął odwrót z Wielkopolski.

16 października 1794 do Warszawy przybył Tomasz Wawrzecki i został zaprzysiężony jako Najwyższy Naczelnik Powstania.

19 października 1794 Rada Najwyższa Narodowa powołała na wniosek Wawrzeckiego Radę Wojenną, na której czele stanął naczelnik.

22 października 1794 wycofujący się korpus Dąbrowskiego sforsował Bzurę i zatrzymał się w Brochowie.

4 listopada wojska Suworowa i Fersena ruszyły na Warszawę. Po zdobyciu szturmem Pragi Rosjanie dokonali rzezi ludności.

4 listopada 1794 Prusacy zajęli Ostrołękę.

5 listopada skapitulowały wojska broniące Warszawy.

8 listopada 1794 naczelnik Wawrzecki opuścił Warszawę. Wojska austriackie zajęły Radom.

9 listopada 1794 wojska rosyjskie uroczyście wkroczyły do Warszawy.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Rzeczycy Długiej

Patron szkoły

---

16 listopada pod Radoszycami nastąpiło ostateczne rozwiązanie oddziałów powstańczych przez naczelnika Wawrzeckiego i kapitulacja przed Suworowem.

24 października 1795 Rosja, Prusy i Austria dokonały III rozbioru Polski. Rzeczpospolita zniknęła z mapy Europy

Ostateczna emigracja

1796 r. car Paweł I Romanow wypuścił Kościuszkę, który zgodził się złożyć przysięgę wiernopoddańczą, w zamian za co car wypuścił 20 000 Polaków. Kościuszko wyjechał do Stanów Zjednoczonych, jednak na krótko i w 1797 r. powrócił do Europy.

W latach 1798-1815 r. mieszkał w Breville pod Paryżem u Piotra Zeltnera i wziął udział

w tworzeniu Legionów polskich. W 1799 r. (17 października i 6 listopada) spotykał się z Napoleonem. Kościuszko był przeciwnikiem wiązania sprawy polskiej z Napoleonem, któremu nie ufał.

W 1799 brał udział w zakładaniu w kraju Towarzystwa Republikanów Polskich.

W 1808 r. opublikował książkę „Obroty artylerii konnej”. Prawdopodobnie w 1808 r. wyjechał do Solury (Solothurn) w Szwajcarii do Franciszka Zeltnera (wójta Solury)

i zamieszkał w patrycjuszowskiej kamienicy przy Gurzelngasse nr 12. w tym domu spędził ostatnie lata swego życia i zmarł. Od roku 1936 znajduje się tam Muzeum Kościuszki.

W 1815 r. car Aleksander I Romanow, pragnąc uzyskać aprobatę dla stworzenia marionetkowego Królestwa Polskiego, zaprosił do Wiednia Kościuszkę. Ten na wiadomość, że planowane "Królestwo Polskie" ma mieć mniejsze terytorium od Księstwa Warszawskiego oświadczył, że to "jest pośmiejch" i po bezskutecznej próbie listownego skontaktowania się

z carem opuścił Wiedeń. Zmarł 15 października 1817 r. w Solurze w Szwajcarii.

Pamięć o Kościuszcze

W 1818 zwłoki Tadeusza Kościuszki sprowadzone zostały do Polski i pochowane w krypcie św. Leonarda Katedry Wawelskiej. Serce Naczelnika spoczywa w urnie na Zamku Królewskim w Warszawie. Na jego cześć usypano w latach 1820-1823 Kopiec Kościuszki

w Krakowie na wzór istniejących w mieście kopców Wandy i Krakusa, w 1861 r. – Kopiec Kościuszki w Olkusz, a w 1917 r. Kopiec Kościuszki w Połańcu. 14 października 1861,

w przeddzień patriotycznych obchodów rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki, rosyjski namiestnik Karol Lambert wprowadził w Królestwie Polskim stan wojenny. Brutalne stłumienie uroczystości rocznicowych przez wojsko rosyjskie, połączone m.in. ze sprofanowaniem kościołów przyspieszyło przygotowania powstańcze.

Na Wawelu stoi też pomnik bohatera na koniu, Tadeusz Kościuszko ma także swój pomnik

w Łodzi znajdujący się na Placu Wolności. Imię Kościuszki nosi polska fregata raketowa ORP Gen. T. Kościuszko.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Rzeczycy Długiej

Patron szkoły

Tadeusz Kościuszko jest także bohaterem narodowym Stanów Zjednoczonych Ameryki. W USA jedno z hrabstw stanu Indiana nosi nazwę hrabstwo Kosciusko, jest także miasteczko Kosciusko w stanie Missisipi. W Chicago pomnik Kościuszki stoi na prestiżowej i widokowej promenadzie "Solidarity Drive" w centrum miasta, nad jeziorem Michigan. Rokrocznie w rocznicę Konstytucji 3 Maja organizacje polonijne składają wieńce i kwiaty pod tym pomnikiem. Imię Kościuszki nosi park w mieście Milwaukee w stanie Wisconsin. Kościuszkę upamiętniają również między innymi posąg w parku Lafayette w Waszyngtonie, pomnik na polu bitwy pod Saratogą oraz posąg i tablica pamiątkowa w Akademii Wojskowej Stanów Zjednoczonych West Point. W Filadelfii, w domu pod adresem 301 Pine Street, w którym w przez 6 miesięcy w latach 1797-1798 mieszkali Tadeusz Kościuszko i Julian Ursyn Niemcewicz znajduje się obecnie zarządzane przez National Park Service muzeum narodowe pamięci Tadeusza Kościuszki. Dla uczczenia pamięci Tadeusza Kościuszki Paweł Edmund Strzelecki nazwał odkryty przez siebie najwyższy szczyt Australii Mount Kosciuszko, który znajduje się na terenie parku narodowego im. Kościuszki Kosciuszko National Park.

Opracowanie: mgr A. Miętus